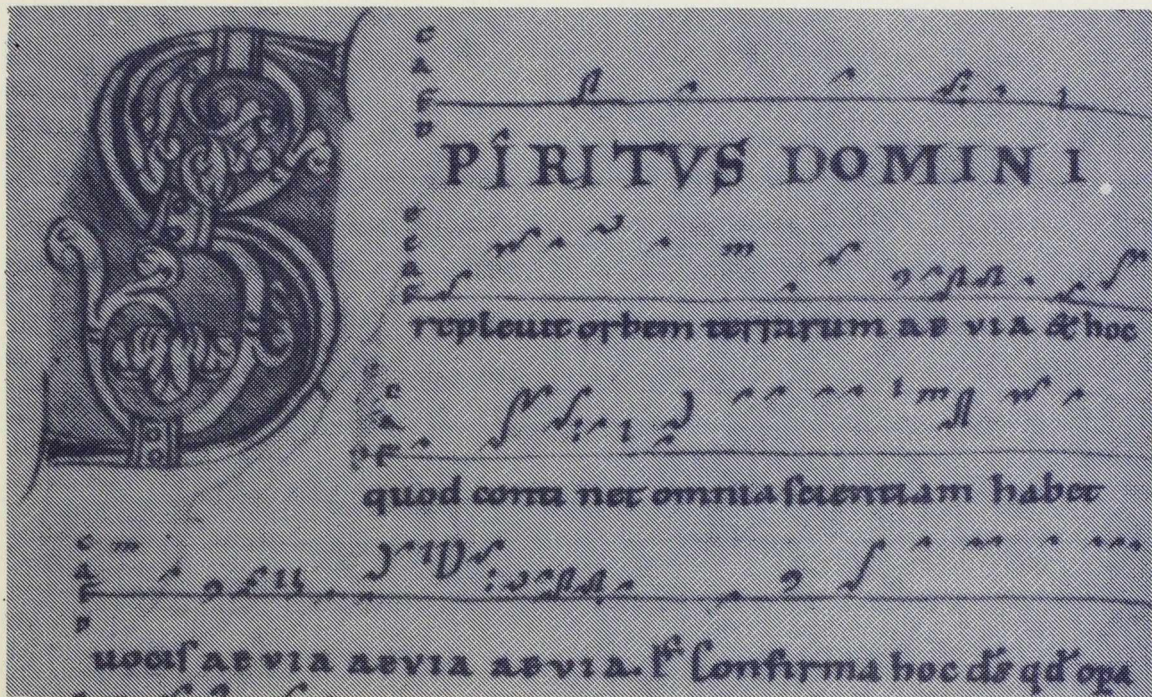

Tijdschrift voor Gregoriaans

Tijdschrift voor Gregoriaans
Verschijnt 4 keer per jaar
Jaargang 13, mei 1988

Contactorgaan van de Stichting "Amici Cantus Gregoriani".

Redactie: Zr. Marie-Louise Egbers, Ike Loos,
Wim Mahieu, Rien Roggeveen, Ton Tromp

Redactie : Catharinastraat 35, 4811 XE Breda

Secr. en adm. : Torenhoeckstraat 14, 5056 AN Berkel-
Enschot

Abonnement fl 25,-- per jaar over te maken op rek.nr.
42.06.65.323 van de AMRO-Bank te Geldrop t.n.v.

H. Berkers.

Giro van de Bank 10.65.135.

Druk: Drukkerij van Stiphout bv - Helmond

De Stichting "Amici Cantus Gregoriani" is een kring van mensen die zich verbonden weet met het Gregoriaans en door een jaarlijkse terugkerende bijdrage de verschijning van dit tijdschrift alsmede andere op het Gregoriaans gerichte activiteiten mogelijk maakt. Inlichtingen op het redactie-adres.

Losse nummers (ook van oude jaargangen): fl 7,50 per stuk.

Bij de voorplaat:

Intr. Spiritus Domini.

Le manuscrit 807, Universitätsbibliothek Graz (XIIe siècle) Graduel de Klosterneuburg.

Paléographie Musicale XIX. p. 127v

Van de redactie

In dit tweede nummer van de jaargang 1988 doet het de redactie genoegen u twee nieuwe redactieleden voor te stellen. Anders dan bij voorgaande wijzigingen in de redactie zijn zij geen 'vervangers' van mensen die de redactie verlaten hebben, maar zij vormen samen een welkome uitbreiding van de redactie. Ike de Loos is een musicologe uit Utrecht, die zich intensief met het gregoriaans bezighoudt, zowel theoretisch als praktisch: onderzoekend en zingend. Rien Roggeveen is als organist en beiaardier op een geheel eigen manier in het gregoriaans geïnteresseerd. Wij hopen dat zij, elk vanuit een eigen invalshoek, bij zullen dragen aan ons tijdschrift.

Inhoudelijk biedt dit blad weer een rijke schakering aan artikelen.

Zr. Benedicta en Zr. Marie-Louise bespreken opnieuw een psalm in de liturgie. Deze keer binnen het liturgische kader van Pinksteren.

Hierop sluit Zr. Marie-Louise aan met haar artikel koorpraktijk.

Binnen de rubriek handschriften biedt Ike de Loos haar eerste artikel aan, een boeiende introductie!

'Terug van weggeweest' is de rubriek 'uit het koor geklapt', waarin een van de koorleden van Chr. Hakkenes zijn koor voorstelt aan de lezer.

Zoals de dag in het klooster niet af is zonder Completen, zo is ook de artikelenserie van deze aflevering niet af zonder een artikel over de Completen. Dezelfde auteur die in de vorige jaargang over de Vespers schreef, was bereid dit artikel te verzorgen. Tenslotte bevat de rubriek mededelingen zeer veel belangrijk nieuws.

Veni Sancte Spiritus

"De dag van Pinksteren ontsluit een mysterie. Terwijl zeven maal zeven negenenveertig is, wordt het aantal van vijftig dagen bereikt, doordat men weer het begin herhaalt, en de eerste dag, die ook de achtste is, eraan toevoegt. Deze vijftig dagen vieren wij na 's Heren verrijzenis, nu niet meer (zoals veertig dagen voor Pasen) ten teken van moeizame inspanning, maar integendeel van rust en vreugde. Vandaar dat in die periode het vasten achterwege wordt gelaten en wij staande bidden, hetgeen wijst op de verrijzenis. Ook wordt in die dagen het alleluia gezongen om aan te geven, dat in de eeuwigheid onze enige taal bestaan zal in het loven van Gods majesteit."

Deze diepzinnige tekst van Augustinus (1) bevat verschillende elementen die een uitgangspunt vormen voor de beschouwingen die volgen.

Leven is het teken van Gods werk in en met de wereld. Daardoor wordt zeven het getal van Gods heiligheid en zijn verbond met zijn volk. Binnen dat verbond wordt gerekend met zeven dagen (in Gen. 1: het scheppingsverhaal); zeven weken (in Lev. 23, als periode (na 7 sabbatten) waarna de Heer een graanoffer moet worden gebracht); zeven maanden (in Ez. 39, om het land te zuiveren, waarna de Heer zijn heerlijkheid zal openbaren); en zeven jaren (in Ex. 21, waarin dat zevende jaar beschreven wordt als een mogelijkheid tot vrijwording voor de slaven). Het is het Sabbatsjaar.

In al deze voorbeelden blijkt, dat na die periode

van zeven er een zekere vervulling geschetst wordt in de verhouding van de mens tot zijn God. Een vervulling in de vorm van verlossing en verbond.

Na de periode van zeven maal zeven komt de vijftigste dag, die als de achtste is, de dag van Goddelijke volheid en tegelijkertijd de eerste dag van een nieuwe periode.

Met Pinksteren wordt de kerk doordrenkt door de Geest, zodat ze, na haar geboorte door Christus' verrijzenis in volle glans en duidelijkheid naar buiten breekt. Iets dergelijks zien we gebeuren bij de Heer zelf, die met Kerstmis mens met ons mensen wordt, om met Epiphanie zijn Godheid te openbaren (2). De Orthodoxe Christenheid legt bij dit feest (Epiphanie) de nadruk op de doop van de Heer, waarbij de Geest in de vorm van een duif boven Hem zweeft en de Vader getuigt over de Zoon. Theophanie, Godsopenbaring zeggen onze Oosterburen. (3)

De parallel van beide feesten wordt door verschillende liturgische teksten onderlijnd:

In de Jesaia-tekst van Epiphanie lezen we: "...Volkeren komen af op uw Licht..." en bij Paulus (2e lezing): "...Nooit is het onder vroegere geslachten aan de kinderen der mensen bekend gemaakt, zoals het nu door de Geest is geopenbaard..." (Ef. 3); terwijl het offertorium van Pinksteren jubelt: "...U zullen de koningen gaven offeren...".

Het zevende jaar was dus het Sabbatsjaar.

Het jaar dat volgt op zeven maal zeven jaren -het 50e dus- is het jubeljaar en ... daar weten ook wij alles van!

Jesaia beschrijft het in hfdst. 61:2: "...om een jaar van Jahwe's genade te melden..."

Jezus, die deze tekst te Nazareth in de synagoge

PIRITVS DOMINI

repleuit orbem terrarum ab via & hoc

quod contra nec omnia scientiam habet

uocis ab via ab via ab via. **C**onfirma hoc deus quod ope

rus est in nobis a templo sancto tuo quod est in iherusalem.

Ab via

Emitte spiritum tuum &

crea abun

dit & renouabis faci

em iero.

Ab via

Veni sancte spiritus reple tuorum corda

fidelium & tu amo

incis ignem accende. **C**onfirma hoc deus quod

zie bij de voorplaat

voorleest (Lc. 4:19) buigt dan het begrip "50e jaar" om naar zijn inhoud: de vervulling, Zijn komst, waar het hele oude verbond naar toewijst.

Ook het Jodendom kent een feest, dat zeven weken na Pesach (Pasen) gevierd wordt: Sjavoet. Eén van de aandachtspunten op deze dag is de herdenking van de twee stenen tafelen, die Mozes op de Sinaï ontving. Het Jodendom ziet Pesach als het feest van de bevrijding en Sjavoet als het openbaringsfeest. (4)

Het getal vijftig heeft ook iets te maken met vergeven en herscheppen. De liturgie kiest op deze dag dan ook voor die pericope uit het evangelie van Johannes, waar de kerk de macht wordt gegeven tot zondenvergeving.

Het is ook niet voor niets, dat Abraham met het getal vijftig begint, wanneer hij om erbarming smeekt voor de steden Sodom en Gomorra (Gen. 18).

Ook de onrechtvaardige rentmeester (Lc. 16) laat de eerste schuldenaar van zijn meester het getal vijftig opschrijven; en zo zijn er verschillende voorbeelden in de bijbel te vinden waar vijftig de betekenis van vergeving heeft. Ook aan het einde van het jubeljaar werden alle schulden kwijtgescholden.

Deze gedachte van vergeving en herschepping brengt ons bij het eerste alleluia. Psalm 103 (5) is de scheppingspsalm en vers 30 staat natuurlijk op dit feest centraal daarin: "Zendt uw geest uit en zij zullen herschapen worden en Gij zult het aanschijn van de aarde vernieuwen".

In Gods Geest mogen wij erbarming en vergeving ontvangen en geven, waardoor er nieuw leven mogelijk is.

"Volkeren komen af op uw Licht" lazen we in de Jesaja-tekst van Epiphanie (zie boven). De lezing uit de

Handelingen van de Apostelen van dit feest noemt ze op: "...Parten, Meden en Elamieten, bewoners van Mesopotamië, van Judea en Kapadocië, van Pontus en Asia, van Frygië en Pamfylië, Egypte en het gebied van Libië bij Cyrene, Romeinen, ... Joden, ... Kretenzen en Arabieren ..."

Zij allen waren getuige van het grote gebeuren op het eerste Pinksterfeest; Gods Geest brak door de muren van de schuilplaats heen ... voor alle volkeren.

Waar kan dat beter gevierd worden dan in de St. Pieter. Deze statiekerk van vandaag werd al gebouwd in de vierde eeuw (6) onder Constantijn de Grote, en zo heeft de Christenheid in Rome haar centrum vanaf het moment, dat ze ook hier uit de schuilkerken kwam.

Aan de huidige basiliek van Bramante (als eerste architect) werd de hele zestiende eeuw gewerkt. (7) Michelangelo zette er een geniale koepel op, ingedeeld door zestien ribben en vensters.

Deze kerk symboliseert met Pinksteren dat de Geest voor alle volkeren komt en zijn gaven aan allen uitdeelt.

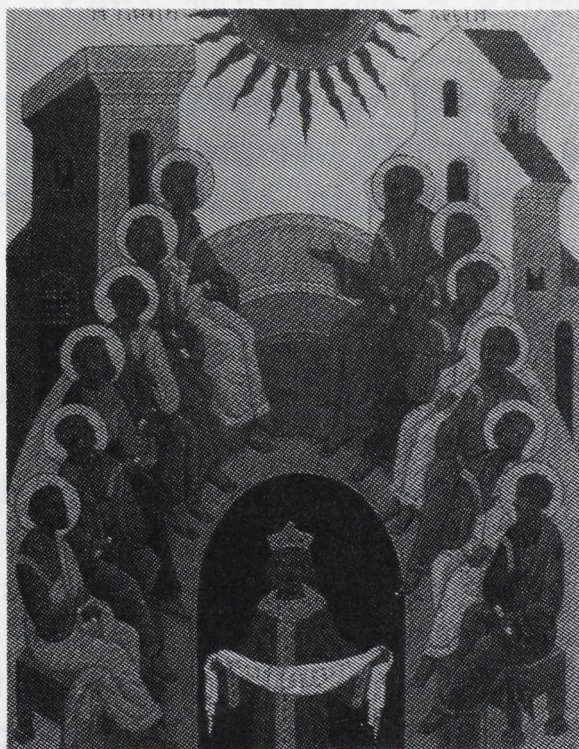
Zoals Paulus zegt: " liefde, vreugde, vrede, geduld, vriendelijkheid, goedheid, trouw, zachtmoedigheid en ingetogenheid (Gal. 5:22).

De Sequentia smeekt ze af: "Da tuis fidelibus in te confidentibus, Sacrum Septenarium ... da perenne gaudium".

Zr. Benedicta Meulenberg OSB
Zr. Marie-Louise Egbers

Noten

- (1) Aurelius Augustinus (354-430), kerkleraar en bisschop van Hippo Regius bij Carthago. De tekst is genomen uit één van zijn preken.
- (2) Pius Parsch: Het jaar des Heren, deel 2.
- (3) Zie afl. 1987-4 van dit tijdschrift, blz. 102, 115 e.v.
- (4) Drs. E. van Voolen: Joodse feestdagen, pag. 13.
- (5) Psalm 103: de telling is volgens de Vulgaat, omdat die in het Graduale Romanum gebezigd wordt.
- (6) Tussen 321 en 349.
- (7) De eerste steen werd gewijd en gelegd op 18 april 1506 door Paus Julius II. De Florentijnse Paus Urbanus VIII wijdde de tempel op 18 november 1626 in. (Uit: Eugenio Pucci: Heel Rome en het Vaticaan)

Sequentia's voor Pinksteren

Van de zeer vele sequentia's die de Middeleeuwen aan de liturgie hebben toegevoegd, heeft "Veni Sancte Spiritus" (met vier andere) de hervormingen van Trente (1) overleefd.

De Vereniging van Nederlandse Muziekgeschiedenis publiceerde in 1965 het zesde deel van de Monumenta Musica Neerlandica, nl. het Utrechts Prosarium. Het titelblad van deze uitgave luidt als volgt:

The Utrecht Prosarium - Liber sequentiarum ecclesiae capitularis Sanctae Mariae Ultraiectensis - Saeculi XIII - Codex Ultraiectensis, universitatis bibliotheca 417 - Edidit N. de Goede S.C.J. - Vereniging voor Nederlandse Muziekgeschiedenis - Amsterdam 1965.

Na een gedegen inleiding (part I) over de oorsprong en ontwikkeling van de sequentia en over het Utrechts Prosarium volgen de 77 sequentia's (part II).

Het oorspronkelijke 13e eeuwse handschrift bevat ook nog alleluia-verzen, introitus-tropen, stukken uit het Ordinarium van de Mis met tropen en drie toegevoegde sequensen.

Het is afkomstig uit de Utrechtse kapittelkerk Sinte Marie. (2) De vele Maria-sequensen bevestigen dat. Voor zover nu bekend, is het de oudste verzameling van Utrechtse sequensen.

Het notenschrift is een overgangsnotatie tussen St. Gallen en laat-gotisch hoefnagelschrift. (3)

Het diocees Utrecht kende dertig feestdagen, waarop een sequentia gezongen werd, met dan ook nog fees-

ten, waarbij men kon kiezen uit meer dan één.

Drie sequentia's zijn gecomponeerd ter ere van de Heilige Geest. Voor liturgisch gebruik staat het volgende respectievelijk vermeld:

- 25: In die sancto Pentecostes
- 26: Feria II (Pinkstermaandag)
- 27: Item de Sancto Spiritu

We laten nu drie sequentia's volgen.

Zr. M-L Egbers

Noten

- (1) Concilie van Trente: 1545-1553.
- (2) Zie volgende artikel van I. de Loos.
- (3) Zie afbeelding.

25.

I. SANCTI SPIRITUS ASSIT NOBIS GRATI - A,

2a. Quae cor-da no-stra si - bi fa - ci - at ha - bi - ta - cu - lum,

2b. Ex-pul - sis in-de cun-ctis vi - ti - is spi - ri - ta - li - bus.

3a. Spi - ri - tus al-me, il - lu-stra - tor ho-mi - num,

3b. Hor - ri - das no-strae men - tis pur - ga te - ne-bras.

4a. A - ma - tor san-cte sen - sa - to - rum sem-per co - gi - ta - tu - um,

4b. In - fun-de un-cti - o - nem tu - am, cle - mens, no-stris sen - si - bus.

5a. Tu pu - ri - fi - ca - tor om-ni - um fla - gi - ti - o - rum, spi - ri - tus,

5b. Pu - ri - fi - ca no-stri o - cu - lum in - te - ri - o - ris ho-mi - nis,

6a. Ut vi - de - ri su-pre-mus ge - ni - tor pos - sit a no - bis,

6b. Mun-di cor-dis quem so - li cer - ne - re pos-sunt o - cu - li.

25. Sancti spiritus

2a. no-stra

2b. in-de

3a. il-lu-stra-tor

3b. men-tis pur-ga

4a. sen-sa-to-rum

semper co - gi - ta - tu - um,

4b. un-cti - o - nem clemens nostris

5a. Tu pu-ri-fi-ca-tor

5b. Pu-ri-fi-ca

6a. su-pre-mus

6b. quem so - li

7a. Pro phe - tas tu in-spi - ra - sti, ut prae-co - ni - a Chri - sti prae-ci - nu - is-sent incli-ta:
fol. 13v

7b. A-po-sto - los con-for-ta - sti, u - ti tro-phe - um Chri - sti per to - tum mundum ve-he-rent.

8a. Quan-do ma-chi - nam per ver-bum su - um fe - cit De - us cae - li ter-rae ma - ri - um,

8b. Tu su - per a-quas fo - tu - rus e - as, nu-men tu - um ex-pan-di - sti, spi - ri - tus.

9a. Tu a - ni - ma - bus vi - vi - fi - can-dis a-quas fe - cun-das;

9b. Tu a-spi - ran-do daspi - ri - ta - les es - se ho - mi - nes.

10a. Tu di - vi - sum per lin-guas mun-dum et ri - tus ad - u - na - sti, do-mi - ne,

10b. I - do - la - tras ad cul - tum De - i re - vo - cans, ma - gi - stro - rum o - pti - me.

11a. Er-go nos suppli - can-tes ti - bi ex - au-di pro - pi - ti - us, sancte spi - ri - tus,

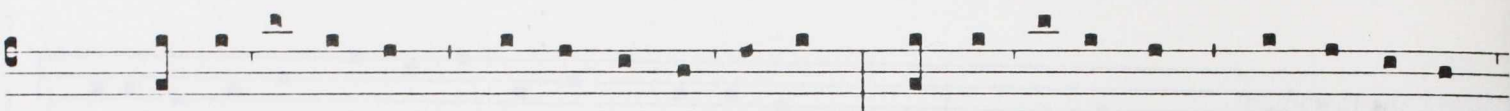
11b. Si - ne quo pre - ces omnes cas-sae cre-dun-tur et in-dignae De - i au - ri - bus.

10a. per lin-guas

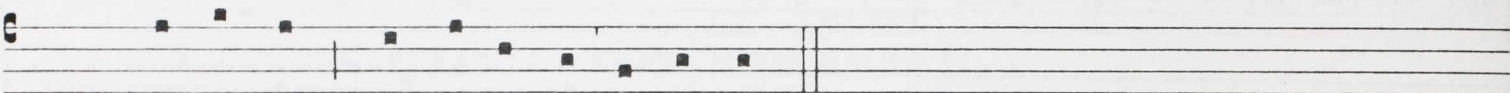
10b. ad cul-tum

11a. ex-au-di

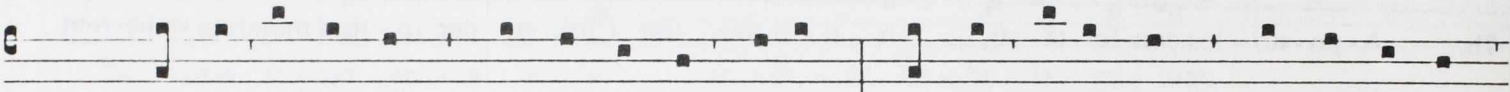
11b. cre-dun-tur

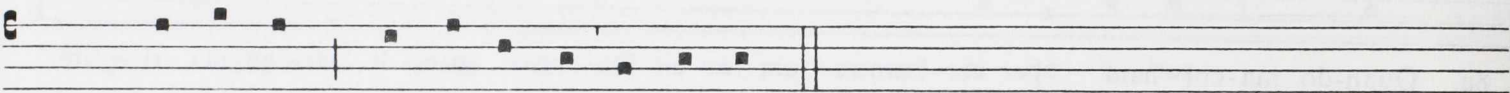
12a. Tu qui omni - um sae - cu - lo - rum sanctos tu - i nu-mi - nis do - cu - i - sti

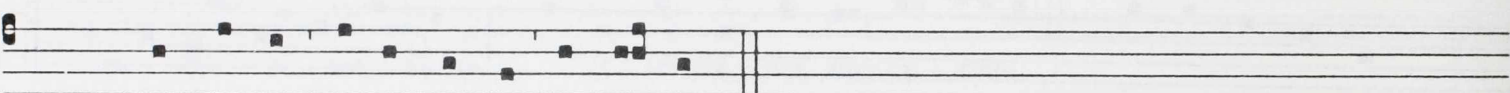
in-stin-ctu ample-cten-do, spi - ri - tus,

12b. I-pse ho - di - e a - po - sto - los Chri - sti do - nans mune - re in - so - li - to

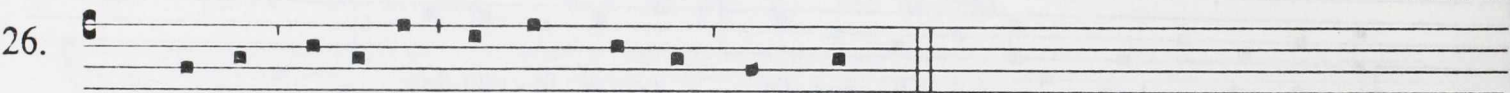

et cun-ctis in-au-di - to sae - cu - lis

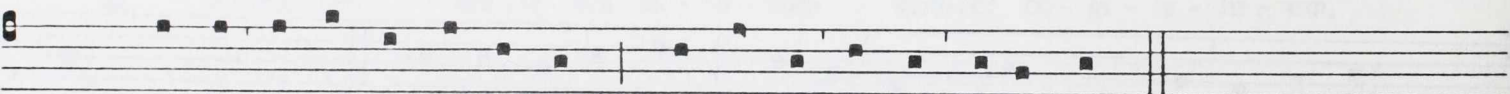

13. Hunc di - em glo - ri - o - sum fe - ci - sti.

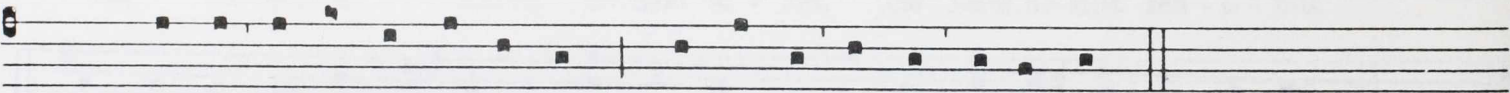
Feria II

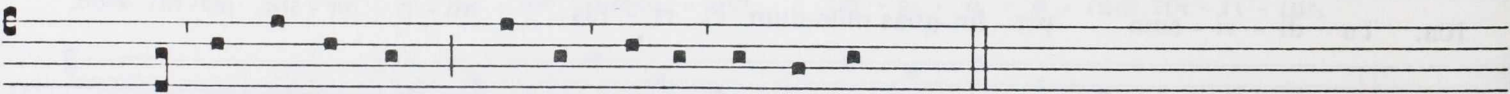
I. VENI SPIRITUS AETERNORUM ALME.

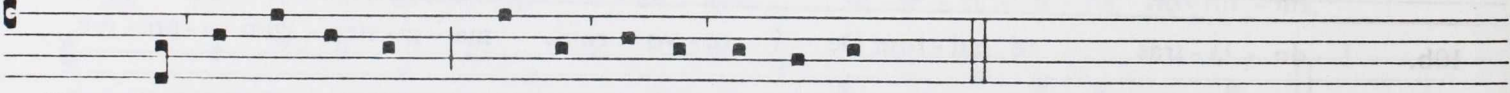
2a. Men-tes tu - o - rum vi - si - ta ia - cen-tes ae-gris mo-ri - bus.

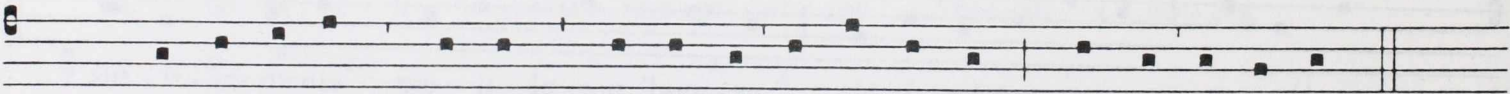
2b. Imple su-per-na gra - ti - a, quae tu cre - a - sti pe-cto - ra,

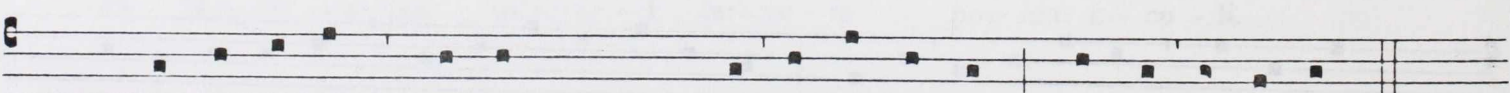
3a. Qui al - tis - si - mi do - num De - i di - ce - ris, fol. 14

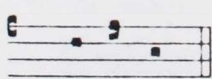
3b. Fons per-pe - tu - us, spi - ri - ta - lis un-cti - o.

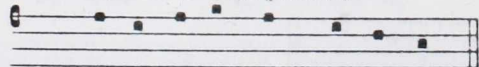
4a. Tu pro-mis-sum pa - tris omni - po - ten- tis mu - nus es - se cre - de - ris.

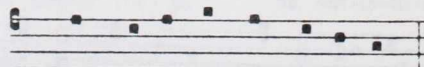
4b. A - po - sto - los tu lin - - - - - guis fun-da - vi - sti san-ctos i-gne - is.

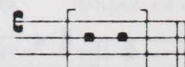
26. Veni spiritus (Bamberg Lit. 5.)

2a. Men-tes tu - o - rum vi - si - ta

2b. Im-ple su-per-na gra - ti - a

4a. [pa-tris]

13. fe - ci - sti.

5a. Lu - men de te cor - di - bus in - fun - de per - en - ne fir - mans mi - se - ros.

5b. Ve - rum af - fer a - mo - rem mu - ne - ra - que ca - ri - - ta - tis plu - ri - ma.

6a. Ho - stem de - pel - le in - vi - dum; da per - fru - i pa - ce su - pe - ra.

6b. Sic du - ce te prae - vi - o va - le - a - mus scan - de - re

7. Ad ae - the - re - a con - ve - xa.

Item de sancto spiritu

27. 1a. VENI SANCTE SPIRITUS, et e - mit - te cae - li - tus lu - cis tu - ae ra - di - um.

1b. Ve - ni pa - ter pau - pe - rum, ve - ni da - tor mu - ne - rum, ve - ni lu - men cor - di - um.

2a. Con - so - la - tor o - pti - me, dul - cis ho - spes a - ni - mae, dul - ce re - fri - ge - ri - um.

2b. In la - bo - re re - qui - es, in ae - stu tem - pe - ri - es, in fle - tu so - la - ti - um.

3a. O lux be - a - tis - si - ma, re - ple cor - dis in - ti - ma tu - o - rum fi - de - li - um.

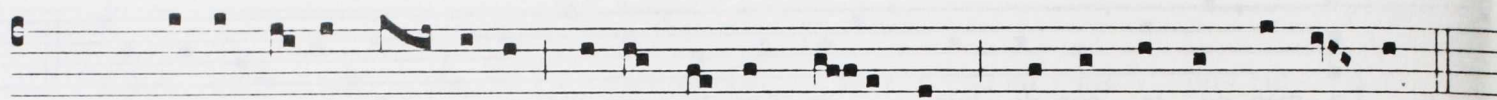
3b. Si - ne tu - o nu - mi - ne ni - hil est in lu - mi - ne, ni - hil est in - no - xi - um.

5b. ca - ri - ta - tis

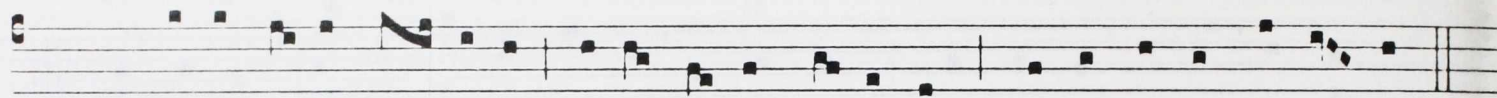
6a de - pel - le in - vi - dum

6b. te - cum prae - vi - o

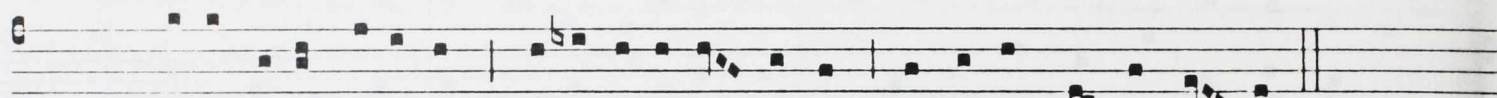
7. [ad] Ae - the - ri - a con - ve - xa.

4a. La - va quod est sor - di - dum, ri - ga quod est a - ri - dum, sa - na quod est sau - ci - um.

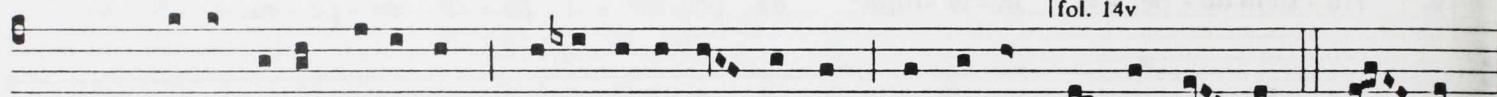

4b. Fle - cte quod est ri - gi - dum, fo - ve quod est fri - gi - dum, re - ge quod est de - vi - um.

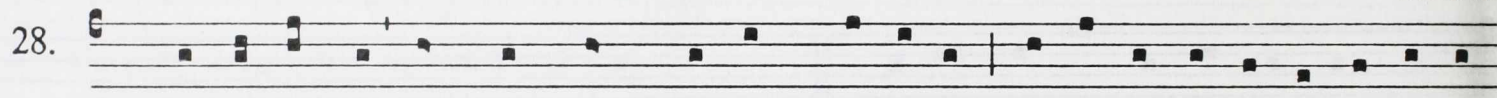
5a. Da tu - is fi - de - li - bus in te confi - den - ti - bus. sa - crum se - pte - na - ri - um.

[fol. 14v]

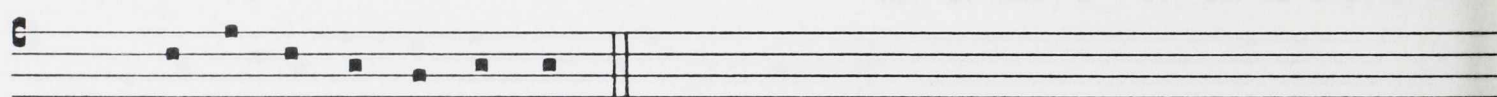
5b. Da vir - tu - tis me - ri - tum, da sa - lu - tis ex - i - tum da pe - ren - ne gau - di - um. A - men.

Trinitati.

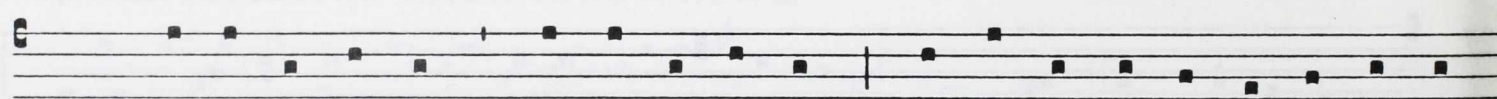

28.

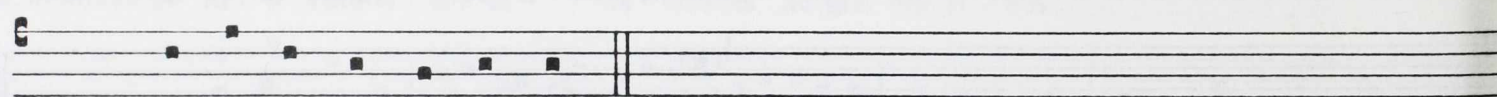
I. BENEDICTA SEMPER SANCTA SIT TRINITAS, de - i - tas sci - li - cet u - ni - tas,

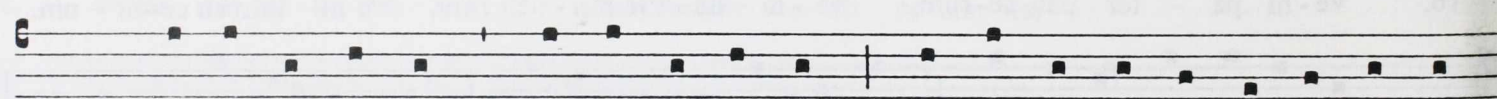
co - ae - qua - lis glo - ri - a.

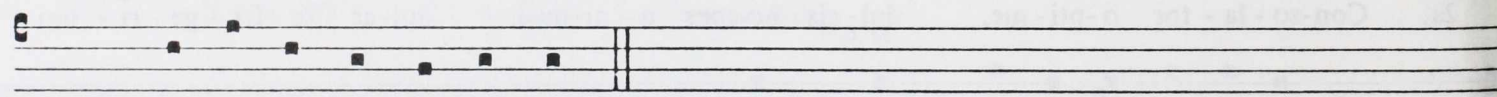
2a. Pa - ter, fi - li - us, san - ctus spi - ri - tus tri - a sunt no - mi - na: o - mni - a

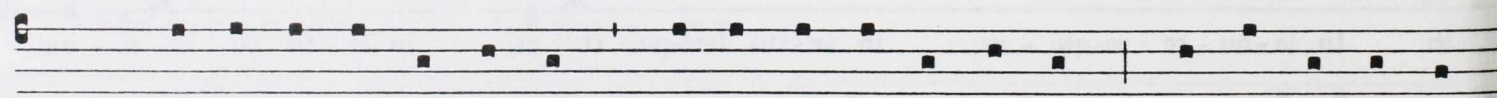
e - a - dem sub - stan - ti - a.

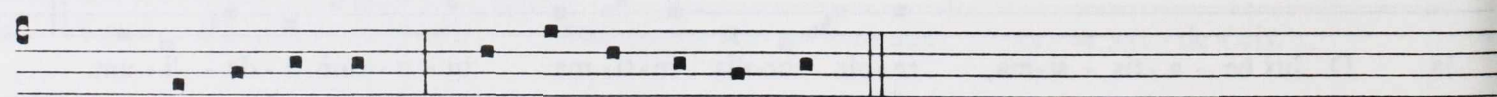
2b. De - us ge - ni - tor, De - us ge - ni - tus, in u - tro - que sa - cer spi - ri - tus,

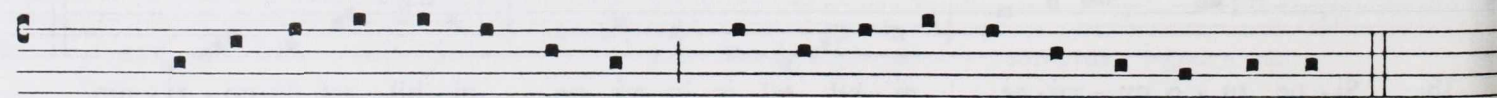
de - i - ta - te so - ci - a.

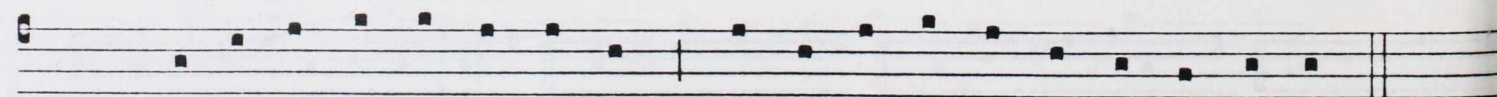
2c. Non tres ta - men di - i sunt: De - us ve - rus u - nus est; sic pa - ter do - mi -

- nus, fi - li - us spi - ri - tus - que san - ctus.

3a. Tri - ni - tas est in per - so - nis, u - ni - tas est et in es - sen - ti - a;

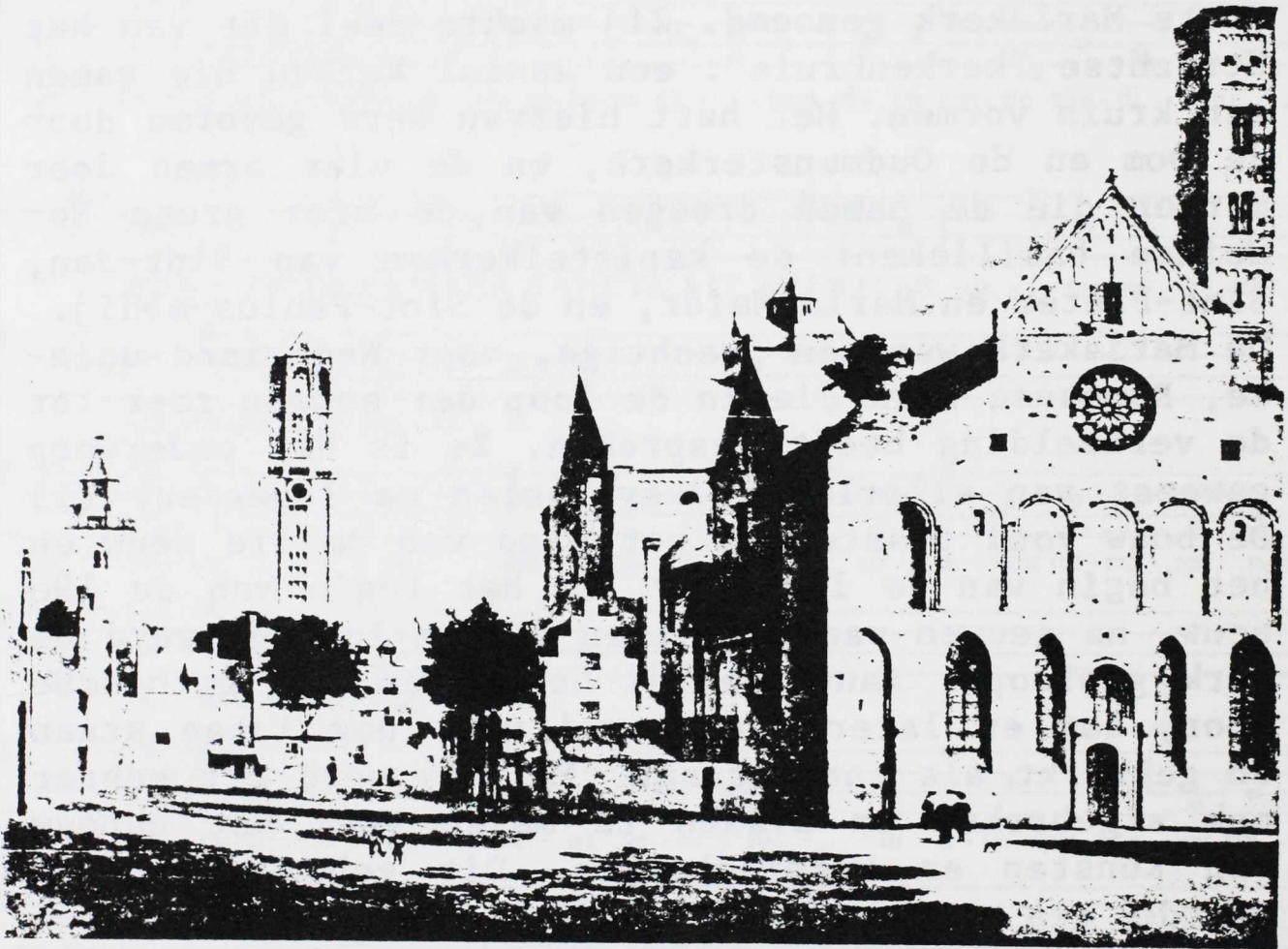

3b. Ma - ie - stas par et po - te - stas, de - cus, ho - nor ae - que per o - mni - a,

Aan de Utrechtse Mariaplaats, waar onlangs het gebouw van Kunsten en Wetenschappen van het Conservatorium is afgebrand, heeft vroeger de kapittelkerk van Sinte Marie gestaan, ook wel de Maria Maior of Grote Mariakerk genoemd. Zij maakte deel uit van het Utrechtse "kerkenkruis": een aantal kerken die samen een kruis vormen. Het hart hiervan werd gevormd door de Dom en de Oudmunsterkerk, en de vier armen door kerken die de namen droegen van de vier grote Romeinse basilieken: de kapittelkerken van Sint-Jan, Sint-Pieter en Maria Maior, en de Sint-Paulus-abdij. De Mariakerk was een prachtige, voor Nederland unieke, Romaanse kerk die in de loop der eeuwen zeer tot de verbeelding heeft gesproken. Ze is het onderwerp geweest van allerlei volksverhalen en legenden. (1) De bouw vond plaats aan het eind van de 11e eeuw en het begin van de 12e eeuw. In het begin van de 19e eeuw, na eeuwen van verval en verwaarlozing, werd de kerk gesloopt. Aanvankelijk heeft men het gotische koor, dat er later aangebouwd was, nog laten staan en gebruikt als concertzaal. In 1844 werd dit echter ook afgebroken om plaats te maken voor het gebouw van Kunsten en Wetenschappen. Dit gebouw functioneerde als concertzaal voor het Collegium Musicum Ultrajectinum, het grootste Utrechtse orkest uit die tijd. In 1972 is het gebouw van Kunsten en Wetenschappen in gebruik genomen door het Utrechts Conservatorium. Van de Mariakerk is nu alleen nog een deel van de kloostergang over.

In de Utrechtse Universiteitsbibliotheek ligt een aantal manuscripten uit de Mariakerk, waaronder een heel bijzonder exemplaar: het antifonale Utrecht,

de Sinte Marie

Universiteitsbibliotheek, 406. (2) Dit is een 12e-eeuws antifonale dat in goede staat bewaard gebleven is. Het bevat de officiegezangen voor het gehele jaar, gevolgd door enkele muziektheoretische trakta-ten van Guido van Arezzo en andere schrijvers. Het Proprium de Sanctis en het Proprium de Tempore staan nog door elkaar, zoals in die tijd gebruikelijk was. Het is gebonden in een met leer overtrokken band en meet 330 x 250 mm. Van de 32 katernen dateren er 25 uit de 12e eeuw; zij vormen het oorspronkelijke an-tifonale waaraan alleen het eerste folium ontbreekt. De overige zeven katernen zijn toevoegingen uit de 13e, 14e en 15e eeuw. Alle katernen zijn van perka-ment.

Veel sporen verraden dat het manuscript eeuwenlang intensief is gebruikt. Allereerst zijn er de vele kaarsvetspatten die tijdens de nocturnes op het per-kament gevallen zijn, en de beduimelde, hier en daar praktisch onleesbare, bladhoeken. Op veel plaatsen zijn klavierstaartjes gemaakt: aan de zijkant van het folium zijn kleine reepjes perkament gedeelte-lijk losgesneden en zo omgevouwen dat ze als blad-wijzertje dienst konden doen.

De 12e-eeuwse notator heeft bij elke antifoon de differentia in de marge geschreven met lijnloze neu-men. Een paar eeuwen later kon men deze lijnloze neumen niet meer lezen, en heeft men op een aantal plaatsen met een stevig hoefnagelschrift de diffe-rentia nog eens overgeschreven. Aan dit soort ge-bruikssporen is te zien dat het manuscript gedurende verscheidene eeuwen in gebruik is geweest.

Dat ms. Utr. UB 406 uit de Mariakerk afkomstig is, is nergens met zoveel woorden te vinden; wel gaan alle schrijvers die er in latere eeuwen over ge-schreven hebben daar zonder meer van uit. Er zijn

echter annalen van de Mariakerk bewaard gebleven. (3) Daarin wordt een kerkwijding vermeld in 1099, en een altaarwijding in 1132, na een grote stadsbrand waar ook de Mariakerk niet aan ontkwam. Als we deze wijdingen vergelijken met de wijdingsfeesten uit manuscript 406, blijken er zoveel overeenkomsten te zijn, dat we er van uit mogen gaan dat ms. 406 inderdaad uit de Mariakerk afkomstig is. De Utrechtse herkomst ervan blijkt trouwens ook uit enkele typisch Utrechtse heiligenfeesten, zoals die van Odulphus, Lebuinus en Pontianus. Bij het Willibrordusfeest staat bovendien nadrukkelijk de rubriek "in natali sancti willibrordi primi traiectensis ecclesiae episcopi". "....de eerste bisschop van de kerk van Utrecht".

Wat betreft decoratie is het manuscript nogal sober: het heeft een paar versierde initialen, en verder de bekende rode en blauwe lombardes zoals de meeste Middeleeuwse manuscripten die hebben.

Het fascinerende van dit manuscript is de muzieknootatie. Ms. Utr. UB. 406 bevat namelijk een van de oudste lijnnotaties die in de noordelijke Nederlanden gemaakt zijn. De notatie bestaat uit neumen, geschreven op balken van meestal 4, soms 5 lijnen, met een lichtgele c-lijn en een rode f-lijn. Het zijn mooie, soepele neumen, nog zonder de gothische breking, vrijwel vertikaal en tamelijk smal. Ze zijn min of meer direct ontwikkeld uit de lijnloze neumen van Sant Gallen; ze hebben vrijwel dezelfde vorm, en er zijn nog allerlei verfijningen en toevoegingen aanwezig die in latere notaties goeddeels verdwenen zijn, zoals sierneumen en neumletters.

Het bijzondere is dat we deze verfijningen en versieringen vooral kennen uit de 10e-eeuwse lijnloze notaties; in de lijnnotaties uit de 13e eeuw of la-

ter zijn ze grotendeels verdwenen. Een geïsoleerde oriscus komt in het 10e-eeuwse antifonale van de monnik Hartker uit Sant Gallen heel geregeld voor, maar in een laatmiddeleeuws manuscript met hoefnagel- of kwadraatnotatie zul je er vergeefs naar zoeken. In ms. 406 komen nog 12 van zulke oriscusgeval- len voor. Niet veel, maar toch geven ze ons speciale informatie: al deze oriscusnoten staat op een c of een f, dus op een toon die een kleine secunde onder zich heeft. Dat geeft aan dat een oriscus kennelijk min of meer vast zit aan een toontrap die de zuigen- de werking van een kleine secunde onder zich heeft. Een ander opvallend kenmerk van de notatie van ms. 406 zijn heel dunne haarlijntjes die boven aan een neum geschreven zijn, meestal op een clivis, soms op een virga of een andere neun:

Ze zijn soms zo dun dat ze nauwelijks te zien zijn. Het lijken wel episema's, hoewel nog niet bewezen is dat ze dat ook zijn. Deze haarlijntjes komen weer vrijwel uitsluitend voor op een e, een b of een a in de omgeving van een bes, dus op tonen die een kleine secunde boven zich hebben. Zo zijn er meer neumen die een duidelijke voorkeur hebben voor een bepaalde plaats in het toonsysteem. zoals het quilisma en de salicus.

Soms zijn kleine melodiefragmenten meermalen uitge- schreven, bijvoorbeeld het begin van het repetendum van een responsorie. Deze herhaalde melodiefragment- jes blijken niet altijd helemaal identiek te zijn. Vaak blijkt dat een sierneum, bijvoorbeeld een qui- lisma of een oriscus is vervangen door een gewone neum. Een enkele keer is een stroficus vervangen door een clivis, een toonscherhaling is dan dus ver- vangen door een dalend interval.

Een van de meest interessante kenmerken van de mu-

zieknotatie van ms. 406 zijn de neumletters die bij de neumen staan. Er zijn op ongeveer 80 plaatsen letters bij de neumen geschreven. In vaal gevallen gaat het om een s of een t, maar de letters a, d, e, g, m en u komen ook voor.

Manuscript Utrecht, UB., 406 heeft nog lang niet al zijn geheimen prijs gegeven. Gedurende de laatste paar jaar van mijn studie muziekwetenschap heb ik vele uren over dit manuscript gebogen gezeten. Er zijn in die uren tientallen vragen gerezen. Een deel van die vragen is in de loop der tijd omgezet in vermoedens, sommige in sterke vermoedens, en enkele in zekerheden. Het zou veel te ver voeren om dit alles in één artikel te behandelen. Hopelijk kunnen we u in de toekomst wat meer over dit manuscript laten weten.

Ike de Loos

Noten:

- (1) Voor wie meer over de Mariakerk wil weten: H.M. Haverkate en C. van der Peet: Een kerk van papier. De geschiedenis van de voormalige Mariakerk te Utrecht. (Zutphen, 1985, ISBN 90-6011-429-9)
- (2) Meer informatie over ms. Utr. UB. 406 staat in twee niet-gepubliceerde scripties, die beide ter inzage aanwezig zijn op de handschriftenleeszaal van de Universiteitsbibliotheek in Utrecht:
I. de Loos: Antifonale Utrecht, Universiteitsbibliotheek 406. (Utrecht, 1986)
I. de Loos: De muzieknotatie van ms. Utrecht U.B. 406. (Utrecht, 1987)

Completen

De Algemene Inleiding op de "Liturgia Horarum" 1971 (AILH) formuleert bondig het wezen van de completen als "laatste gebed van de dag, dat voor de nachtrust moet worden verricht, ook na middernacht" (n.84). Dit is een omschrijving van wat de naam zelf reeds uitdrukt: "completen" maken de dag vol, besluiten de dag en bereiden voor op de nacht. Ze zijn a.h.w. een scharnier tussen de dag en de nacht. In tegenstelling tot de gebeden bij zonsop- en ondergang (lauden en vespers) zijn de completen niet zozeer op het ritme van de kosmische elementen afgestemd als wel op het levensritme van de individuele mens. Ieder bepaalt voor zich het moment waarop hij of zij gaat slapen en daarmee het einde van de dag, alsook de tijd voor de completen. Daarom moeten ze ook na middernacht -als de nieuwe kalenderdag al begonnen is- gebeden worden. De slaap is een beeld van de dood. Ze vraagt een act van overgave en vertrouwen. De completen moeten die gesteltenis van vertrouwen in God uitdrukken en in ons opwekken (vgl. AILH, n.88). De zorgen van ons dagelijks leven, wat we moeten eten, drinken en aantrekken, baten ons niets meer als we de onzekerheid van de nacht tegemoet gaan. Een roep om Gods bescherming tegen de list van de Vijand, "de pest die in het duister rondwaart" (Ps. 90,6), is dan ons enig houvast zoals dat ook het geval zal zijn aan het eind van onze levensdag.

Het moment voor het slapen gaan heeft daarom in alle godsdiensten van alle tijden tot gebed genood. Ook in de eerste eeuwen van het christendom vinden we aansporingen tot het gebed voor het slapen gaan. Treffend is wat Clemens van Alexandrië (+ ong. 215)

schrijft: "Het is vooral voor de slaap dat de vroomheid vraagt dat men God dankt voor zijn genade en voor de liefde die men van de mensen genoten heeft, zodat we ook gaan slapen onder de blik van God" (Pedagogie, II, IV, 44, 2).

Het zijn de monniken geweest, met hun ideaal van het voortdurende gebed, die aan de completen haar eerste min of meer officiële karakter als gebedsuur hebben gegeven. Als eerste getuigt Basilius van Caesarea (+379) in zijn Grote Regel van psalm 90 voor dit Uur: "Bij het begin van de nacht moet gevraagd worden dat we een ongestoorde en van droomgezichten bevrijde rust mogen genieten, op welk uur noodzakelijkerwijs psalm (90)91 gezegd wordt" (c.37). In de cenobitische kloosters van Oost en West zong men reeds begin 5e eeuw bepaalde "gebruikelijke psalmen". We mogen aannemen dat het er drie waren en ongetwijfeld was ps.90 daar één van. In ieder geval wordt ze -als enige- een eeuw later in de Regel van Aurelianus van Arles (+551) voor dit uur aangegeven. In deze Arlesiaanse traditie kreeg dit gebed de naam "completa" en werd de psalm "directaneus" gezongen d.w.z. zonder antifonen ("in directum"). Ter afsluiting zong men enkele losse psalmverzen. Het gebed heeft hier dus al een meer canoniek karakter. Aangezien het echter niet in de kerk, maar op de slaapzaal werd gebeden (in het westen tot in de 8e eeuw) blijft het tegelijk een on-officieel, meer huiselijk gebed voor het slapen gaan.

Hoe de ontwikkeling in de Romeinse liturgie is geweest, is af te leiden uit de monniksregels van de Meester (uit het eerste kwart van de 6e eeuw = RM) en van Benedictus (+547, = RB) De RM is afhankelijk van het Romeins officie uit haar tijd: drie "psalmi conpletorii" met antifonen, een responsorie

(-psalm?); twee lezingen uit de Apostelbrieven en uit het Evangelie); slotgebeden. Deze psalmen, die dag en officie compleet maken, hebben de naam gegeven aan dit gebedsuur dat voortaan "completorii" (RM en RB) of "completorium" (RB) heet. De psalmen zijn dagelijks dezelfde. De RB is de eerste bron welke ons de nummers van de drie psalmen overlevert: 4; 90(91) en (133)134. Benedictus houdt vast aan het eenvoudige en sobere karakter van de completen als een familiaal avondgebed: psalmen zonder antifonen; hymne; één lezing; vers; Kyrie eleison; Pater noster; de zegen tot besluit. Nieuw in RB is de hymne (onbekend in de liturgie van de stad Rome tot in de 10e eeuw), die Benedictus waarschijnlijk aan de Arlesiaanse (en deze weer aan de Ambrosiaanse) traditie ontleend heeft. Men neemt aan dat het "Christe qui lux es et dies" was. Deze hymne is tot ver in de Middeleeuwen in de completen gezongen naast de kortere "Te lucis". De plaats van de hymne, na de psalmen en voor de korte lezing, is singulier in de RB. Hieruit blijkt eens te meer dat dit officie nog steeds geen eenheid vormde met de overige canonieke gebeden. Wel levert de RB de kernelementen over die nog steeds de completen bepalen, hoewel in de loop der geschiedenis de volgorde ervan veranderd is en het aantal toegenomen.

Een eerste volledige beschrijving van de completen zoals in Rome gevierd stamt uit ong. 830 (Amalarius van Metz). De volgende elementen worden genoemd: psalm 4; (30)31, 1-6 (nergens tevoren gesignaleerd!); (90)91 en (133)134; vers "custodi nos; cantiek uit het Evangelie "Nunc dimittis" (7e-8e eeuw ingevoerd). Hymne en korte lezing ontbreken, waarschijnlijk waren er wel slotgebeden. In de 13e eeuw zijn alle latere elementen aanwezig: openingsvers; de vier psalmen; hymne en korte lezing (in deze volg-

Ad Completorium

RESPONSORIUM BREVE

VL

I

N manus tu- as, Dó-mine, * Comméndo spi-ri- tum

me- um. In. ∇. Rede-místi nos, Dómine, De- us ve-ri- tá-tis.

* Comméndo. ∇. Gló-ri- a Patri, et Fi-li- o, et Spi-ri-tu- i

Sancto. In.

CANTICUM EVANGELICUM

IIIa.

S

ALva nos* Dómine, vi-gi-lántes, custó-di nos dor-

mi- éntes, ut vi-gi-lémus cum Christo et requi- escá-mus †

in pace. T.P. † in pace, alle- lú- ia.

Uit het "Liber Cantualis"
(Solesmes - 1978)

orde!)); in sommige kerken het responsorie "In manus tuas"; vers; cantiek; Pater noster; preces; Credo; Confiteor; ps.(50)51; zegen of preces; oratio. In deze eeuw werd ook het "Salve Regina" toegevoegd. Men ziet dat de "staart" steeds langer wordt, zoals bij avondgebeden pleegt te gebeuren! Dit is het schema dat ten grondslag lag aan het Romeins Brevier van Pius V. Vanaf 1568 tot 1971 was de opbouw van de completen als volgt: zegen "Noctem quietam"; gewetensonderzoek en Confiteor; openingsvers; vier psalmen met antifonen; hymne; korte lezing; responsorie; vers; cantiek; Kyrie; Credo; oratio; zegen; Maria-antifoon. Sinds de vernieuwde psalmordening van het Romeins officie door Pius X werden de traditionele completen-psalmen alleen nog op zon- en feestdagen gebeden, terwijl op de weekdays andere psalmen werden aangegeven, die het vertrouwen in Gods bescherming uitdrukten. Dit principe is ook in "Liturgia Horarum" gehanteerd met dit verschil dat men de traditionele psalmen van elkaar gescheiden heeft: ps. 4 en (133)134 na de eerste vespers, ps. (90)91 na de tweede vespers van zon- en feestdagen en ps. (30)31, 2-6 voor de woensdagen. De andere psalmen voor de completen op de verschillende weekdays zijn: (15)16, (85)86, (87)88, (129)130, (142)143. De huidige structuur van de completen is volgens de beginselen van de liturgievernieuwing vereenvoudigd m.n. in het gedeelte na het cantiek. Het meest ingrijpend is de plaatsverandering van de hymne. Overeenkomstig de opbouw van de overige canonieke Uren staat deze nu voor de psalmen. De completen zien er nu als volgt uit: na het openingsvers volgen gewetensonderzoek en boeteritus; hymne, één of twee psalmen met antifoon; korte lezing (eigen aan de dag); responsorie "In manus tuas"; cantiek; slotgebed (eigen aan de dag); zegen (vroeger aan het begin); Maria-antifoon. Voor de hymne kan men uit twee

mogelijkheden kiezen. Ten eerste de in het Romeins Brevier om haar kortheid bevoorrechte "Te lucis". Helaas heeft men de strofe die deze hymne verbindt met de oudste (monastieke) completen-thematiek van de droomervaringen en die een bede is om bescherming tegen de nachtelijke aanvallen van de duivel door twee nieuwe strofen vervangen. Als tweede mogelijkheid is de aloude hymne "Christe qui lux es et dies" in ere hersteld, maar in een door 20e eeuwse handen verminkte versie. Voor de paastijd wordt een nieuwe hymne aangegeven.

In zijn huidige vorm is dit gebedsuur tot een volwaardig deel van het dagelijks officie geworden, enigszins ten koste van zijn oorspronkelijk karakter. De geconstateerde structurele gelijkschakeling wordt nog versterkt door de beklemtoning van het cantiek als hoogtepunt (AILH, n.89), waarmee kennelijk een band wordt gelegd met de belangrijkste gebedsuren van lauden ("Benedictus") en vespers ("Magnificat"). Wat de completen echter -door wijzigingen- aan inhoud hebben verloren, is aangevuld door een meer nadrukkelijke christocentrische oriëntatie. Het thema van de slaap als beeld van de eeuwige rust, dat besloten ligt in cantiek, responsorie en slotzegen wordt gecompleteerd door dat van het opstaan als beeld van de verrijzenis (vgl. diverse nieuwe lezingen en gebeden).

Kortom, de oud-christelijke thema's van dank voor Gods genade en voor de naastenliefde, gekoppeld aan de belijdenis van eigen falen en het vertrouwen op Gods bescherming tegen alle kwaad, worden gegroepeerd rond het centrale thema van de aanwezigheid van de verrezen Christus, "Licht van de volken" (Lc. 2,32), met wie de gelovige wakend of slapend -in de dubbele zin van het woord- verenigd mag leven (vgl.

1 Tess. 5,10). Aldus vormen de vernieuwde complete
een gelukkige synthese van de rijke gebedstraditie
der Kerk.

Pr.

Veni creator spiritus. In Pentecoste.
mentes tuorum visita. imple supna
gratia que tu creasti pectora. Qui paraclytis di
cetis donum dei altissimi. fons vivus ignis karitas. et
spiritalis unctio. Tu septiformis munere dextere dei
tu digitus. tu rite promissio patris sermone dicat guttura.
Accende lumen sensibus infunde amorem cordibus.
infirma nostri corporis virtute firmans ipeti. Hostem
expellas longius pacemque dones proximis ductore sic te pre'

"Veni Creator Spiritus" Zisterzienser Graduale aus
Zwettl. (Niederösterreich), 12. Jahrhundert

Uit het koor geklapt.

Tot mijn grote vreugde ontdekte ik onlangs in het Tijdschrift voor Gregoriaans de uitnodiging aan zangers en dirigenten van Gregoriaanse schola's, om in deze rubriek te schrijven over ervaringen met het huidige Gregoriaans.

Laat ik dan beginnen met mijn vroegere ervaringen. Eerst heb ik bij Jezuiten en Franciskanen het "gewone" Gregoriaans gezongen. Later, bij de Dominikanen, ontdekte ik het vrijere zingen "ad nutum cantoris". In het voorbeeld in jrg 12 nr. 3, blz. 80 vv, stond al iets over het specifiek Dominikaanse Gregoriaans. Maar vooral in het artikel van Fred Schneyderberg wordt vermeld, hoe uit de handschriften blijkt, dat de noten zo veel verschillende lengtes hebben. Eigenlijk kun je die variëteit niet goed weergeven met het gebruikelijke "bolc-noten"-systeem.

Een grote vooruitgang in de studie van het Gregoriaans vanuit de handschriften blijkt uit de erkenning dat het Gregoriaans vroeger veel "natuurlijker", spontaner gezongen moet zijn dan met de huidige notatie ooit mogelijk is. Dom Mocquereau moet het zelf hebben toegegeven. Dankzij de studies van Dom Cardine en de constatering dat Gregoriaans gezongen moet kunnen worden door gewone, niet-gespecialiseerde koren en gelovigen die hun hart in tekst en melodie kunnen uitzingen, weten we dat deze kerkzang bereikbaar moet zijn voor een veel grotere kring (ook al worden de moeilijkste passages verzorgd door enkele geoefende zangers). Dan mag men ook verlangen naar een notatie, die recht doet aan de verschillende lengtes van de noten. Het Graduale Triplex is

daarvoor tē complex, alleen geschikt voor studie op muziekscholen.

Op de dagen voor Oude Muziek in Utrecht, augustus 1984, was het voor mij dus een grote verrassing een Graduale tegen te komen, waarin de verschillende lengtes waren onderscheiden, en bovendien was al het nieuw ontdekte uit de handschriften van Laôn en St. Gallen (9e eeuw) daarin verwerkt.

De vele melodie-fouten uit het oude graduale waren gecorrigeerd, zoals ook in de nieuwe Benediktijnse studies is gebeurd. Hier en daar in Europa probeert men in schola's al op die wijze te zingen. Een uitgelezen kans voor b.v. de schrijver van bovenvermeld artikel, F. Schneyderberg, om dit nieuwe Graduale "Lagal" (Laôn/St.Gallen) te bespreken in dit tijdschrift. (Is reeds gebeurd in jrg. 10 nr. 3, Red.) Het is van de hand van de Gregoriaanse dirigent Chris Hakkennes, die door zijn fonetische studies en grafische bekwaamheid dit nieuwe Graduale "Lagal" tot in de puntjes kon verzorgen. Het is ook aangepast aan de nieuwste liturgische voorschriften, met alle nodige aanwijzingen en rubrieken van de laatste jaren, cyclus A, B en C-jaar, enz.

Met Chris Hakkennes hebben wij de "Schola Lagal" opgericht, waarin wij het 'declamatorisch', verstaanbaar zingen van het oude Gregoriaans willen doen herleven. Tenslotte mag ik verklaren, dat het zingen uit het Graduale "Lagal" ons meer doet proeven en tot de woordbetekenis doordringen dan ooit. Als wij een viering verzorgen, worden ook de gelovigen bij de betekenis van de teksten betrokken door hen Latijn en Nederlands in handen te geven.

Liturgie wordt zo weer echt iets van de hele vierende gemeenschap.

(Wij zouden ook nieuwe zangers en zangeressen graag
verwelkomen)

p. J.M. Mählmann o.p.
Mgr. Nolenslaan 99
3119 EB SCHIEDAM

Adres van
Chris Hakkennes
Eburonenstraat 30
7312 JR APELDOORN
tel. 055-553658

Voor U gelezen.

In de zevende aflevering van de serie over de gregoriaanse modi behandelt C. Pouderoyen de volledige uitbloei van de octoëchos. Hierin bespreekt hij de ontwikkeling van de tweede modus als een tweevoudige: hij onderscheidt een archaïserende en een authenticiserende tweede modus, die resp. worden gekenmerkt door een recitatiefcorde DO met finalis la en recitatiefcorde Re met fa om het woordaccent aan te duiden. De tweede tertsmodus die wordt besproken, is de MI-sol modus. Wanneer men vanuit de Mi gaat reciteren op sol, staat de recitatieftoon (met een hele toonsafstand eronder en een hele toonsafstand erboven) gelijk aan de RE, waarvoor hetzelfde geldt. Vanwege deze 'geleende RE-corde' ligt de hypothese voor de hand dat de ontwikkeling MI-sol in de eerste plaats moet zijn ontstaan in het gebied waar de RE-corde populair was, het gebied van het Gallicaans. Vanwege de gemakkelijke stap van de sol in de MI naar de re in de RE-corde bestaat er in deze tertsdeuterus een belangrijke verwantschap tussen Re en Mi. Zodoende is deze tertsdeuterus niet in de officiële rangschikking der 8 modi terechtgekomen.

Pouderoyen ziet de zevende modus als dubbele ontwikkeling vanuit de MI, die hij illustreert met de antifoon Adiuuabit eam; in deze antifoon kan de re als sol worden gelezen en de si als MI, die een belangrijke functie heeft in de melodische structuur. Op deze manier kan de dominant van de zevende modus worden gezien als RE-corde bovenop de MI-corde (immers de sol in de tertsdeuterus heeft dezelfde functie als de re in de RE-corde).

In het tweede gedeelte van zijn artikel schetst Pou-

deroyen de ontwikkeling van de kwartmodus vanuit RE omhoog. Centrale rol in deze ontwikkeling speelt de opvulling van de terts mi-sol. Dit wordt geïllustreerd met de respons Alleluia alleluia, die een beneventaans handschrift geeft met psalmodie op fa, en de meeste andere mss. met een sol op de essentiële plaats in de antifoon, waar Beneventum fa heeft. Er is dan een lege terts ontstaan tussen mi en sol, die -vanwege de aantrekkingskracht van de sol- wordt opgevuld door een verhoogde fa. Dit verklaart de sterke verwantschap tussen de 8e modus (die gezien kan worden als re-modus met verhoogde fa) en de tweede modus.

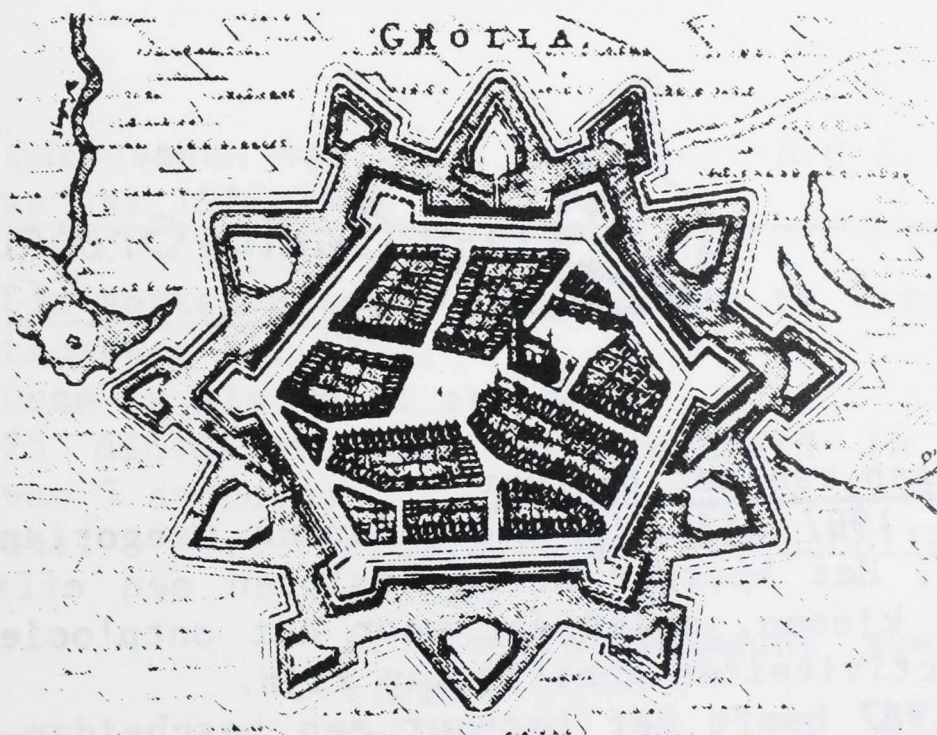
Tenslotte behandelt Pouderoyen de vierde modus en karakteriseert die als laatkomer. Deze modus heeft zich niet organisch ontwikkeld zoals andere modi, maar volgens een ander compositieprincipe: centonisatie, oftewel het aanelkaar voegen van meerdere melodiefragmenten uit meerdere timbres.

Met de opkomst van deze compositietechniek heeft de ontwikkeling van de gregoriaanse modaliteit zijn eindpunt bereikt.

Als nummer 7 in de reeks 'Geschriften' van de Vereniging voor Latijnse Liturgie verscheen onlangs een verhandeling onder de titel 'Bidden in het Latijn?'. De auteur is A. Lenglet, benedictijner monnik te Vaals. In zijn beschouwing doet hij sterk denken aan de leer van Dom van der Laan. Ook Lenglet benadrukt de status van de liturgie als een wereld naast de werkelijke wereld, die daarvan dient te zijn afgescheiden in plaats, tijd en -daar is het hem om te doen- ook in taal. Het Latijn is als liturgische taal een voor de hand liggende keuze; een monumen-

tale taal, om met Van der Laan te spreken.

Ton Tromp

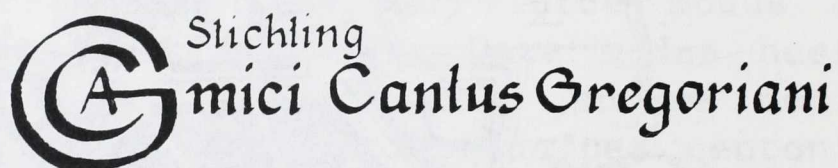
zie mededelingen: blz. 78 - 79

Mededelingen

Op zondagmorgen 17 januari overleed Dom Eugène Cardine in zijn abdij St. Pierre te Solesmes.

Wij zijn hem veel dank verschuldigd voor zijn ijverig speurwerk en daardoor, voor de nieuwe impuls die hij velen gaf.

Dat hij moge rusten in Vrede.

Mededelingen van het bestuur

Sinds mei 1987 zijn de Amici Cantus Gregoriani een stichting. Het bestuur heeft besloten een officiële status te kiezen, omdat dat voor het ontplooiën van diverse activiteiten gunstig kan zijn.

In juni 1987 heeft het bestuur een bescheiden meerjarenplan besproken, waarin voor de nabije toekomst nieuwe activiteiten werden genoemd, naast de reeds bestaande (nl. cursussen, reizen en tijdschrift): één ervan is de organisatie van zangersdagen, waarvan de eerste in november 1987 te Tilburg werd gehouden. Een zangersdag voor 1988 is reeds in voorbereiding.

Het logo van de Amici is deskundig vernieuwd, zodat nu al direct duidelijk is dat men te maken heeft met

de stichting Amici Cantus Gregoriani.

Vanwege een steeds toenemend aantal activiteiten buiten de Amici moest bestuurslid Hans Peeters besluiten het bestuur te verlaten. Inmiddels worden stappen gezet om de vrijgekomen vacature te vervullen.

Voor een nog betere bekendmaking van onze activiteiten heeft een aantal leden van het bestuur een commissie public relations gevormd.

De cursussen van de Stichting A.C.G. voor het cursusjaar 1988-1989

I Dirigentencursus - Gregoriaans te Utrecht, Vleutenseweg 517.

Deze is als volgt opgezet:

25 dinsdagavonden, onderverdeeld in 5 blokken van 5 avonden:

- 1) okt. - nov. stemvorming, koorscholing en directie
bijzondere aandacht voor het kyriale
- 2) nov. - dec. inleiding tot de West-Europese cultuurbehandeling van ritme en modaliteit
- 3) dec. - jan. inleiding over de handschriften
- 4) febr. - mrt. Eucharistie en Vespers
behandeling van recitatief en psalmodie
- 5) mrt. - apr. het liturgisch jaar; repertoire, analyse van de gezangen.

Omdat elk der blokken een afgerond geheel bevat is

het mogelijk ook één of meerdere blokken te volgen. Wie alle blokken volgt, kan in overleg met de cursusleidster het examen Dirigent Gregoriaans afleggen en daarmee in het bezit komen van een certificaat, uitgereikt door de Stichting. De praktische begeleiding gebeurt dan ook tijdens de gehele cursus. Voor het eerst te volgen blok betaalt men fl 100,--, voor elk volgend blok fl 50,--. Voor de gehele cursus fl 250,--.

Cursusleidster Zr. Marie Louise Egbers
gastdocenten (twee avonden van het betreffende blok):
- dhr. P. Mennen : directie
- drs. J. Boogaarts: West-Europese cultuur als kader
- dhr. M. Polspoel : inleiding in de handschriften.

Inlichtingen bij: Mr. M-L Egbers, Catharinastraat 35
4811 XE Breda, tel. 076-227103
(vrijdagavond altijd bereikbaar)
Aanmelding bij: Stichting A.C.G., Torenhoeckstraat
14, 5056 AN Berkel Enschtot,
tel. 013-331094

II De kadercursus in Eindhoven is een handschriftenstudie. Het is een één-maandelijkse bijeenkomst.

Inlichtingen bij Zr. M-L Egbers.

Op 5 november 1988 organiseert de Stichting A.C.G. een zangersdag in Groenlo (Nieuwstad 14). Het kyriale zal centraal staan.

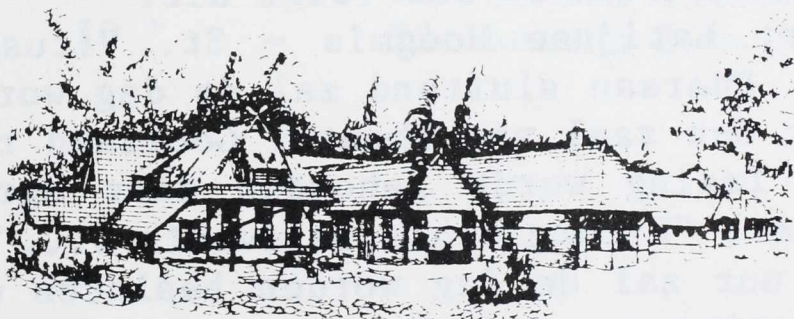
Het ruime klooster met kapel en tuin van de Zusters Franciscanessen aldaar, biedt alle mogelijkheden voor een dergelijke dag. Er kan gewerkt worden met de hele groep maar ook met kleinere groepen. De dag wordt besloten met een Eucharistieviering.

Een tweede aspect van dit weekend is de toeristische kant. Groenlo is een aardig stadje in de Achterhoek (het klooster ligt op een stukje stadswal). De lunch vindt plaats in de Herberg Erve Kots, waar we op royale en Gelderse wijze worden onthaald. De herberg ligt even buiten Groenlo (er zijn zeker voldoende auto's aanwezig) in een schitterend landschap en op het terrein is tevens een museum. Wie nu al in z'n parochie regelingen treft, heeft misschien dan met het hele koor een weekendje vrij af zonder de thuisblijvers (de parochie) in de kou te laten staan.

Conclusie: een ideaal koor-weekend (uiteraard ook voor "losse" zangers) met een zangersdag en een dagje uit!

Aanmelding en informatie vanaf nu bij het secretariaat van de Stichting (zie boven).

Kosten fl 25,-- all in!

Op zondag 29 mei 1988 wordt in Nijmegen de jaarlijkse korenmiddag gehouden, waaraan wordt deelgenomen door 12 Gregoriaanse schola's.

Thema: van Pasen tot Pinksteren.

Tijd: 15.00 uur

Plaats: H.Antonius van Padua, Groesbeekseweg, Nijmegen.

Na de pauze wordt de Vespers van Pinksteren gezongen door alle ca. 150 deelnemers.

Informatie: Stuurgroep Gregoriaans Nijmegen
 (080-553361)

De organisator is B. de Heger, tel. 09/32.57388540.

Om 16.30 uur zal de dag worden besloten met het gezamenlijk zingen van de Vespers in de St. Vituskerk.

5 juni	Kathedraal	Sacramentsdag
	St.Bavo Haarlem	Latijnse gezangen (greg. en meerst.)

Kerkelijke kalender

zondag	22 mei	Pinksteren
zondag	29 "	H. Drieëenheid
zondag	5 juni	Sacramentsdag
vrijdag	10 "	H. Hart van Jezus
zondag	12 "	11e zondag door het jaar
zondag	19 "	12e zondag door het jaar
vrijdag	24 "	Geboorte van de H. Johannes de Doper
zondag	26 "	13e zondag door het jaar
woensdag	29 "	Hh. Petrus en Paulus
zondag	3 juli	14e zondag door het jaar
zondag	10 "	15e zondag door het jaar
zondag	17 "	16e zondag door het jaar
zondag	24 "	17e zondag door het jaar
zondag	31 "	18e zondag door het jaar
zaterdag	6 aug.	Gedaanteverandering van de Heer
zondag	14 "	Maria Tenhemelopneming
zondag	21 "	21e zondag door het jaar
zondag	28 "	22e zondag door het jaar

Betekenis van de vignetjes

L = liturgia	=	liturgie
C = chorus	=	koor (koorpraktijk)
M = manuscripta	=	handschriften
D = disciplina	=	wetenschap
A = actualia	=	actualiteiten

INHOUD

VAN DE REDACTIE.....	41
VENI SANCTE SPIRITUS.....	
Zr. Benedicta Meulenberg,	
Zr. Marie-Louise Egbers.....	42
SEQUENTIA'S VOOR PINKSTEREN,	
Zr. Marie-Louise Egbers.....	48
HET MANUSCRIPT UTRECHT, U.B. 406	
Ike de Loos.....	55
COMPLETEN, Pr.....	63
ACTUALITEITEN:	
Uit het koor geklapt.....	70
Voor u gelezen.....	73
Medelingen.....	76